

Beleidsnota **Archeologie**

GEMEENTE VELSEN

Inhoudsopgave

Samenvatting

1. Aanleiding	4
2. Missie en doelen	5
3. Uitleg doelen	6
4. Randvoorwaarden en risico's	11
5. Kosten en dekking	12
Bijlagen	15

Spits (vuursteen) 2500-2000 v.Chr. vindplaats Westlaan, Velserbroek.

Colofon

Deze nota is in opdracht van de gemeente Velsen gemaakt in samenwerking met en bijdragen van Wim Bosman (oud-gemeentearcheoloog Velsen), Anja van Zalinge (stadsarcheoloog gemeente Haarlem) en de Archeologische Werkgroep Velsen. Layout: Fonts + Files visuele communicatie

Februari 2017

Illustraties en foto's: Provincie Noord-Holland behalve

Foto voorkant, pag. 6, 7 en 19: Wim Bosman, pag. 27: Olaf Kraak, tekening pag. 10: Bert Bus

Samenvatting

Velsen is een gemeente met een rijke archeologische bodem, waarin zich de sporen van vijftig eeuwen menselijke aanwezigheid hebben opgestapeld. Op basis van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (2007), een aanpassing van de Monumentenwet 1988, de nieuwe Erfgoedwet (2016) en door opname van bovengenoemde wetgeving in de Wet ruimtelijke ordening (Wro), de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en in de nieuwe Omgevingswet (2019), is de relatie archeologie en ruimtelijke ordening nog meer versterkt. Er heeft een sterke decentralisatie van verantwoordelijkheden voor het archeologisch erfgoed plaatsgevonden naar de gemeente. De nu opgestelde Beleidsnota Archeologie Velsen en de Beleidskaart Archeologie Velsen(BAV) zijn een uitwerking van deze verantwoordelijkheden.

Om archeologische belangen zo goed mogelijk te behartigen en zo min mogelijk te laten conflicteren met andere belangen, is het zaak om ze zo vroeg mogelijk in te brengen in het proces van ruimtelijke ordening. In Velsen wordt al langere tijd gewerkt in de geest van het Europese Verdrag van Valletta, maar een integratie van de Monumentenwet/Wet op de archeologische monumentenzorg in het gemeentelijk beleid was er tot nu toe nog niet. De Beleidsnota Archeologie Velsen en de Beleidskaart Archeologie Velsen bieden instrumenten om de archeologische waarden van Velsen te beschermen en een maatschappelijk verantwoord regime te hantieren dat niet leidt tot een onevenredig hoge onderzoekdruk en kosten.

De gemeente Velsen moet aangeven waar zich archeologische waarden of verwachtingen bevinden binnen het gemeentelijk grondgebied en hoe ze daarmee om gaat. Dit is niet alleen van belang voor het ruimtelijk orderingsproces, maar ook om de burgers inzicht te geven in de mogelijkheden die op bepaalde gebieden of percelen rusten. De Archeologische Beleidskaart Velsen is in dit kader van groot belang. Bij de planvorming van bijvoorbeeld bouw- en herinrichtingswerkzaamheden kan men met een archeologische waardenkaart vroegtijdig vaststellen of er archeologische waarden of verwachtingen aanwezig zijn en of plaanpassing of archeologisch vooronderzoek overwogen moeten worden. Iets wat de planning en de kostenbesparing van werkzaamheden ten goede komt.

Op deze manier beschermen, benutten en beleven we het verleden en het verhaal van Velsen. Daardoor hebben we meer inzicht in het hier en nu en een stevige basis voor de toekomst!

Medaillon Romulus en Remus 40-50 n.Chr., vindplaats Velsen II.

1. Aanleiding

Overall in Velsen zijn, onder onze voeten en op plaatsen waar je het soms helemaal niet verwacht, sporen terug te vinden van een eeuwenlange bewoningsgeschiedenis. Vanaf de prehistorie is dit gebied door mensen bewandeld en bewoond. Tastbare bewijzen van hun aanwezigheid zijn achtergebleven in onze bodem, die is opgebouwd uit vele lagen, van natuurlijke aard en door menselijk handelen ontstaan.

Resten in de bodem die getuigen van jagers en verzamelaars, prehistorische boeren en Romeinen. Maar ook de 'geest'-structuren, dijken en resten van tuinaanleg, de ruïne van Brederode, de oude kerk van Velsen en buitenplaatsen als Beeckestijn en Duin en Kruidberg. En niet te vergeten de sporen van recente geschiedenis zoals industrieën, fabrieken en de Tweede Wereldoorlog.

Hondenskelet, graf in situ geborgen, 1500-1700 n.Chr., vindplaats rugbyveld Hofgeesterweg, Velsbroek.

Archeologische resten in de bodem vormen een heus archief, ze geven ons inzicht in oude culturen en samenlevingen. Tegenwoordig kennen we een intensieve ruimtelijke ordening, die gepaard gaat met ontelbare initiatieven waarbij de bodem gerodert wordt. Het archeologisch erfgoed in de bodem is erg kwetsbaar door die activiteiten.

Vanuit het besef dat we zorgvuldig met dit bodemarchief om moeten gaan, is in 1992 het Europees Verdrag van Valletta opgesteld, dat vervolgens heeft geleid tot de Wet op de archeologische mo-

nummentenzorg (Wamz). Deze wet is opgenomen in de Monumentenwet 1988 en de Erfgoedwet (2016). Door opname van bovengenoemde wetgeving in de Wet op de ruimtelijke ordening (Wro), de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (Wabo) en de nieuwe Omgevingswet (2019), is de relatie archeologie en ruimtelijke ordening nog meer versterkt. De gemeente wordt meer dan voorheen verantwoordelijk gesteld voor een adequate zorg voor haar eigen archeologisch erfgoed.

Bij de zorg voor het archeologische erfgoed is behoud in situ (ter plaatse) het uitgangspunt. Daarbij blijven de archeologische resten over het algemeen in onderlinge samenhang (context) het beste bewaard. Als deze context verstoord wordt door een ruimtelijke ingreep in de bodem, is het definitief verloren. In dat geval is er maar één kans om dit ter plaatse goed te onderzoeken. Opgraven betekent immers de vernietiging van archeologische resten in de context van een vindplaats, weg is weg. Als de vindplaats op de juiste manier wordt onderzocht kunnen de resten ex situ (van de plaats) behouden worden.

In Velsen wordt al lange tijd gewerkt in de geest van het Europees Verdrag van Valletta, maar een integratie van de Wet op de archeologische monumentenzorg in het gemeentelijk beleid is er nog niet. Daartoe zijn nu de Beleidsnota Archeologie en de Beleidskaart Archeologie Velsen opgesteld.

In de volgende bladzijden wordt uiteengezet hoe de gemeente Velsen haar beleid ten aanzien van het archeologisch erfgoed vormgeeft en welke instrumenten en middelen daarvoor zullen worden ingezet.

2. Missie en doelen

2.1 Missie

Velsen heeft een eeuwenoude en gevarieerde bewoningsgeschiedenis. Dat levert naast zichtbare ook veel ondergrondse en dus onzichtbare sporen op. We werken aan een gemeente waarin respect voor de identiteit voorop staat. Archeologische vindplaatsen en vondsten, gebouwde monumenten, landschappelijk cultuurhistorisch erfgoed, historische structuren, (monumentale) openbare ruimte en levend erfgoed zijn onmisbaar voor de identiteit, de ruimtelijke kwaliteit, de beleving en het imago van Velsen. Zij verdienen onze aandacht en onze zorg.

Archeologisch erfgoed is een belangrijk onderdeel van dit cultuurhistorisch erfgoed. Het is wenselijk en noodzakelijk om zorgvuldig met dit bijzonder en rijk bodemarchief om te gaan. Waardevolle overblijfselen van ons verleden worden daarom beschermd, benut en beleefd.

2.2 Doelen

Beschermen

Velsen zorgt bij ruimtelijke ontwikkelingen voor een zorgvuldige en volwaardige afweging van de archeologische belangen in het ruimtelijke ordeningsproces. Uitgangspunt daarbij is behoud in situ. Als dit niet mogelijk is door dat andere maatschappelijke belangen prevaleren, dan ziet de gemeente toe op behoud ex situ. De initiatiefnemer van de ruimtelijke ontwikkeling die de archeologische resten verstoort, is verantwoordelijk voor de kosten.

Benutten

Als het aanwezige archeologisch erfgoed ter plaatse niet behouden kan worden en opgegraven wordt, dan levert dit onderzoek kennis op over de geschiedenis van zowel de plek zelf als van Velsen in breder verband. Deze kennis dient op verschillende manieren te worden benut. Enerzijds om het geldende beleid kaders te geven en te sturen, anderzijds om ter inspiratie te dienen en het ontwikkelingsgericht in te zetten bij ruimtelijke ontwikkelingen. Daarnaast voegt de verworven archeologische kennis nieuwe hoofdstukken toe aan het verhaal van Velsen.

Beleven

Het archeologisch erfgoed is van en voor iedereen in Velsen en daarbuiten. Daarom zorgt de gemeente ervoor dat de geschiedenis van Velsen beleefd kan worden. Zichtbaarheid en informatievoorziening zijn belangrijk voor maatschappelijke relevantie en draagvlak. Het zijn de belangrijkste voorwaarden voor het welslagen van het archeologiebeleid.

In de volgende pagina's zal worden toegelicht hoe de gemeente deze doelen vormgeeft, uitwerkt en uitvoert.

3. Uitleg doelen

3.1 Beschermen

Archeologisch erfgoed bevindt zich onder het maaiveld in de bodem en maakt deel uit van het fysieke domein en het ruimtelijke ordeningsproces. Daardoor is het vanzelfsprekend gekoppeld aan de instrumenten die in dit proces een rol spelen, zoals het bestemmingsplan en de omgevingsvergunning.

Beleidskaart

Verantwoord beheer van het eigen bodemarchief begint met het inzichtelijk maken waar en wanneer met het archeologisch erfgoed rekening dient te worden gehouden. De gemeente is niet alleen beheerder ervan, maar kan in sommige gevallen zelf ook als verstoorder van het archeologisch erfgoed optreden. Daarnaast zijn er grondeigenaren en grondgebruikers, plannenmakers en initiatiefnemers van bodemingrepen, zoals participeren en projectontwikkelaars, die te maken kunnen krijgen met archeologische resten in de bodem van een plangebied.

Om de kwaliteit en omvang van het bodemarchief transparant te maken en de archeologische belangenafweging in het ruimtelijke ordeningsproces hanteerbaar te maken heeft de gemeente een Beleidskaart Archeologie Velsen (BAV) opgesteld (bijlage 1). Deze beleidskaart is o.a. gebaseerd op de inventarisatiekaart archeologie Velsen, een inventarisatiekaart geologie en een inventarisatiekaart met daarop de bekende bodemverstoringen.

Op de beleidskaart geeft het gemeentebestuur aan in welke gebieden bodemverstorende activiteiten van een bepaalde omvang vergunningplichtig zijn met betrekking tot archeologie. Op de kaart is alle aangetoonde, bekende aanwezige archeologisch erfgoed op het gemeentelijke grondgebied weergegeven. Daarnaast is aangegeven wat de verwachting is op het aantreffen van (nog onbekende) archeologische resten in de bodem.

Aan de bekende en te verwachten archeologische resten is een waarde toegekend. Op basis van deze archeologische waarde zijn categorieën vastgesteld met elk hun eigen regime. Zo is voor de gebieden met een zeer hoge archeologische verwachting een strenger regime bepaald en hebben de gebieden met een lage archeologische verwachting een ruimer regime gekregen.

Ploegsporen, IJmuiderstraatsweg, 2014.

Belangstellenden bij grafheuvel, 1989, Velsbroek.

Bij de vaststelling van de regimes is getracht een verantwoorde balans te vinden tussen enerzijds de belangen van de archeologische monumentenzorg en anderzijds het maatschappelijk belang en de organisatorische uitvoerbaarheid.

In de Monumentenwet 1988 wordt gesteld dat bij alle plannen die een oppervlakte van 100m² overstijgen, rekening moet worden gehouden met archeologische belangen. Door de BAV is hiermee deze strikte oppervlaktebepaling sterk genuanceerd en vervangen door een gebiedsgerichte aanpak en maatwerk.

De BAV maakt voor het gehele gemeentelijke grondgebied en voor iedereen inzichtelijk of er bij een ruimtelijk initiatief wel of geen archeologische belangen moeten worden meegewogen. Dit meewegen geschiedt binnen het proces van het aanvragen van een omgevingsvergunning voor de activiteit bouwen en aanleggen en voor de activiteit slopen binnen beschermd dorpsgezicht. Hij dient als onderlegger voor het opstellen en herzien van bestemmingsplannen.

Voor een gedetailleerde uitleg van de categorieën en de regimes alsmede voor een inhoudelijke motivering van de samenstelling van de kaart, het bronmateriaal en overige onderleggers van de beleidskaart verwijzen wij naar de toelichting en inhoudelijke verantwoording van de Beleidskaart Archeologie Velsen.

Bestemmingsplannen

In het ruimtelijke ordeningsproces spelen gemeentelijke bestemmingsplannen een centrale rol. In deze plannen geeft de gemeente aan welke regels er in een bepaald plangebied gelden voor de inrichting en het gebruik ervan. De omgang met het archeologisch erfgoed moet in bestemmingsplannen geregeld zijn. Op basis van de beleidskaart wordt op de plankaarten van de bestemmingsplannen een dubbelbestemming archeologie opgenomen. De vorm en de omvang van de regels voor deze dubbelbestemming corresponderen met de categorieën en de regimes op de beleidskaart.

In de toelichting van het bestemmingsplan wordt in een paragraaf de archeologie binnen het betreffende bestemmingsplangebied beschreven.

Voor alle plannen die vóór het vaststellen van de beleidskaart in werking zijn getreden, geldt de Erfgoedverordening. Hierin is een vangnet artikel opgenomen voor wat betreft de archeologisch erfgoed, zodat de bescherming van archeologische waarden conform de beleidskaart ruimtelijk geborgd is.

Omgevingsvergunning

Op grond van de beleidskaart en de daarop gestelde categorieën en regimes en het vigerende bestemmingsplan kunnen er voorwaarden worden gesteld m.b.t. archeologie bij het verlenen van een omgevingsvergunning. Initiatiefnemers (gemeente, bedrijven, burgers etc.) van een ruimtelijk project kunnen te maken krijgen met voorwaarden met betrekking tot archeologie. Op basis van de locatie en de aard van de activiteiten die worden geïnitieerd, kan de initiatiefnemer gevraagd worden om een archeologisch rapport aan te leveren, waarin de waarde van archeologische resten in voldoende mate is vastgesteld.

Dit betekent dat er een vorm van archeologisch (voor)onderzoek moet zijn uitgevoerd. De stappen die ondernomen moeten worden om tot een dergelijke waardestelling te komen, zijn afhankelijk van de omvang en aard van de ruimtelijke plannen en van de locatie. Er zal per geval bekeken moeten worden welke stappen noodzakelijk zijn (bijlage 3).

De gemeente besluit op basis van het waardestellend rapport of er verdere voorwaarden m.b.t. archeologie zullen worden gesteld bij het verlenen van de betreffende vergunning. Het kan zijn dat er geen voorwaarden gesteld worden omdat er geen, of geen waardevolle archeologische resten aanwezig zijn. Of dat ze er wel zijn, maar dat ze door planaanpassing of door fysieke ingrepen ter plaatse behouden kunnen blijven.

Als dit niet mogelijk is en andere maatschappelijke belangen prevaleren, dan komen de resten in aanmerking voor behoud ex situ en moeten ze worden opgegraven. De uitvoering en de kosten zijn de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer, de gemeente ziet hier op toe.

Uitzondering op het bovenstaande zijn terreinen die de status van archeologisch rijksmonument hebben. Voor deze terreinen is de Minister van OCW het bevoegd gezag.¹ Momenteel werkt de rijksoverheid aan een nieuwe Omgevingswet die tientallen wetten en regelingen bundelt en zal gaan vervangen, waaronder ook het merendeel van de Monumentenwet 1988. De regelgeving en de bescherming van cultuurhistorische waarden, die in de Monumentenwet 1988, de Wet op de ruimtelijke ordening, de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht en enkele andere ruimtelijke wetten is geregeld, blijft onder de nieuwe wetgeving op hetzelfde niveau.

Omgevingswet

De omgevingswet kent andere instrumenten. Het bestemmingsplan komt te vervallen. Hiervoor in de plaats komen gemeentelijke omgevingsplannen (GOP's). Bij de invoering van de wet zullen bestaande bestemmingsplannen automatisch worden omgezet in omgevingsplannen. De regels met betrekking tot cultureel erfgoed komen dan ook in deze plannen. De bescherming van cultuurhistorische waarden blijft onder de nieuwe wetgeving op hetzelfde niveau.

Voor meer gedetailleerde informatie over het proces van vergunningverlening en archeologie en de stappen die daarin genomen kunnen worden zie bijlage 3.

3.2. Benutten

Als het aanwezige archeologisch erfgoed ter plaatse niet behouden kan worden en uiteindelijk opgegraven wordt, dan levert dit onderzoek kennis en nieuwe verhalen op over de geschiedenis van de plek zelf en die van Velsen. Deze kennis wordt op verschillende manieren benut.

Archeologisch onderzoek en een onderzoeksagenda

Kennis vergaren, beheren en vergroten is van belang om het gemeentelijk beleid kaders te geven en te sturen. Het is ook een waarborg voor een goede kwaliteit van de archeologische monumentenzorg. Zo kan op basis van voortschrijdend inzicht het beleid waar nodig worden aangepast.

Het rijke bodemarchief van Velsen wordt al decennia lang archeologisch onderzocht door amateurarcheologen en door professionals. Het archeologisch areaal is dermate groot en rijk dat tot nu toe nog maar een fractie is onderzocht.

Een gemeentelijke onderzoeksagenda, waarin accenten worden gelegd op archeologische perioden of gebieden die voor de gemeente het meest van belang zijn, zorgt ervoor dat zinvolle keuzes gemaakt kunnen worden bij de besluiten die genomen worden in het archeologisch onderzoeksproces.

Het is daarom goed om de komende jaren contouren te ontwikkelen van een eigen gemeentelijk onderzoekskader. Een agenda die rekening houdt met het bodemarchief van Velsen, de bewoningsgeschiedenis en de stand van het onderzoek. Daardoor is het mogelijk onderzoeken te prioriteren die kennislacunes in het verhaal van Velsen vullen en de gemeentelijke cultuurhistorische identiteit kunnen versterken. Naarmate er meer resultaten van archeologisch onderzoek in Velsen beschikbaar komen, kan het onderzoekskader worden bijgesteld (bijlage 2).

Archeologie in ontwerp ruimtelijke plannen

Het benutten van de kennis van het archeologisch erfgoed voegt iets toe aan de identiteit van een plek en kan bij uitstek dienen ter inspiratie en het ontwikkelingsgericht inzetten bij ruimtelijke ontwikkelingen. Archeologische resten zijn een integraal deel van de identiteit en de stedelijke en landschappelijke ontwikkeling van Velsen, waardoor ontmoetingen tussen heden en verleden als uitdaging en inspiratiebron kunnen gelden voor de toekomst.

3.3. Beleven

Het archeologisch erfgoed en het verhaal van Velsen is van en voor iedereen in (en buiten) Velsen. De gemeente zorgt ervoor dat deze geschiedenis beleefd kan worden.

De gemeente wil de inwoners betrekken bij de omgang met het erfgoed en hen tot ambassadeurs van historisch Velsen maken. Hierbij is speciaal een rol weggelegd voor vrijwilligers, archeologische en historische verenigingen, en musea. Daarnaast is er ruim aandacht voor publieksinformatie, participatie en educatie, met speciale aandacht voor basisschooljeugd en jongeren.

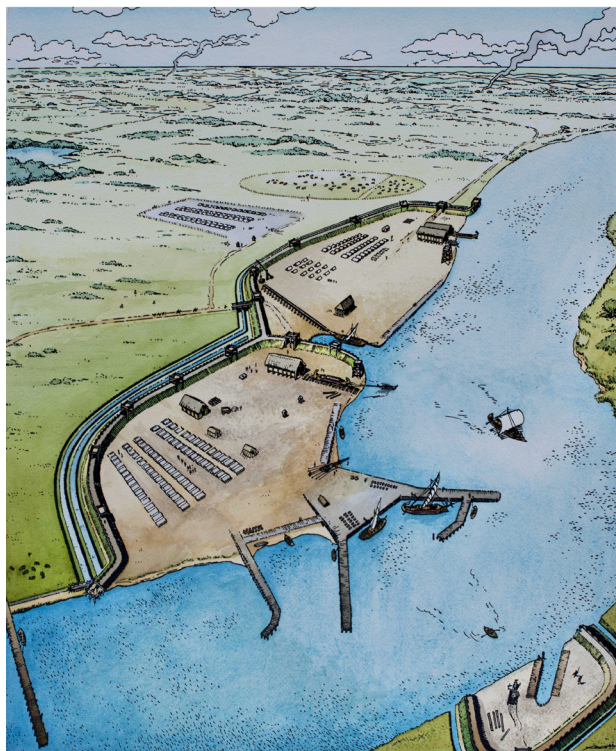
Zichtbaarheid en informatievoorziening zijn belangrijk voor maatschappelijke relevantie en draagvlak. Het is een van de belangrijkste voorwaarden voor het welslagen van het archeologiebeleid.

Voorbeelden van beleven

In de nieuwsbrief Monumenteel wordt naast informatie over actuele zaken rond monumenten en cultuurhistorie ook informatie over de archeologie gegeven. In het kader van de regionale samenwerking wordt deze nieuwsbrief

Wim Bosman aan het werk, Westlaan, Velsbroek.

Romeins havenfort Velsen 2.

derlandse archeologie.

Van Velsen is daar een 16de-eeuwse wit-grijze Siegburger steengoed kruik met bijbelse voorstellingen te bewonderen. Deze kruik is aangetroffen in een beerput bij een voormalige boerderij aan de 13de-eeuwse Velserdijk, nu Boterdijkweg (www.rmo.nl/tentoonstellingen/archeologie-uit-je-achtertuin).

Er is een doorgaande leerlijn ontwikkeld, waarbij scholieren gedurende hun jaren op de basisschool erfgoed beleven in samenwerking met onder andere molen De Zandhaas, het Pieter Vermeulen Museum, de ruïne van Brederode, Zee- en Havenmuseum, Bunkermuseum en Beeckestijn.

Velsen doet mee aan de jaarlijkse Nationale Archeologiedagen. In 2015 werd in het kader van deze Archeologie dagen een informatiepaneel over de romeinse havenforten in Velsen onthuld op de plek van het havenfort Velsen 1, bij de modelbootvijver in recreatiegebied Spaarnwoude. Die dag lanceerde de Stichting Romeinen in Velsen de geocache 'Romeinen in Velsen'. Wandelaars/fietsers kunnen zo via gps-coördinaten en het beantwoorden van vragen een heuse Romeinse schat vinden. Informatie over deze geocache is te vinden op www.geocaching.com.

vanaf 2017 samen met de gemeenten Heemskerk en Beverwijk uitgebracht.

Bij het ordenen en inrichten van de ruimte wordt bijzondere betekenis toegekend aan cultuur en cultuurhistorie. Toekomstige straatnamen in het villawijkje Hofgeest in Velsbroek krijgen archeologische of Romeinse namen, net als het Tacitustunneltje in recreatiegebied Spaarnwoude. De Archeologische Werkgroep Velsen (AWN) heeft hiervoor een burgerinitiatief genomen.

Het Oer-IJ-gebied is het open gebied dat globaal ligt tussen Haarlem, Alkmaar, Zaanstad en de Noordzeekust. Ruim voor de jaartelling was dit een uitgestrekt landschap met strandwallen, kwelders en kreken. Velsen maakt onderdeel uit van dit gebied, sterker: het Noordzeekanaal is een gekanaliseerde versie van het Oer-IJ. Het Oer-IJ initiatief (www.oerij.eu) wil dit gebied onder de aandacht brengen. De gemeente Velsen heeft te kennen gegeven dit initiatief waardevol te vinden en te ondersteunen.

In samenwerking met ruim 120 Nederlandse gemeentes is vanaf juni 2016 de permanente tentoonstelling Archeologie uit je achtertuin te zien. Een reusachtige ladenkast toont de rijkdom van de Ne-

4. Randvoorwaarden en risico's

Voor het welslagen van het beleid geldt een aantal randvoorwaarden. Daarnaast brengt de zorg voor het archeologisch erfgoed enkele risico's met zich mee. Deze risico's gelden overigens ook zonder dat een gemeente archeologiebeleid heeft vastgesteld, omdat de Monumentenwet 1988 en de Erfgoedwet gemeenten verantwoordelijk stellen voor deze risico's. Archeologiebeleid stelt de gemeente juist in staat om deze risico's te erkennen en er op te anticiperen.

4.1 Randvoorwaarden

Een van de belangrijkste randvoorwaarden om aan het archeologiebeleid adequaat uitvoering te kunnen geven, is dat er voldoende inhoudelijke expertise binnen de gemeente beschikbaar is om toe te zien op de uitvoering van dit beleid. Daarnaast moeten de beleidskaders en de beleidskaart in de bestemmingsplannen en in alle processen rondom de ruimtelijke ordening, van vergunningverlening tot handhaving, zijn geïntegreerd.

4.2 Risico's

Toevalsvondst

Als de archeologische belangen op de juiste wijze worden meegenomen in het planproces zullen toevalsvondsten nauwelijks voorkomen. In die gevallen dat een toevalsvondst zich wel voordoet, betekent het niet automatisch dat dit tot kosten voor de gemeente zal leiden. Slechts in uitzonderlijke gevallen zal er besloten worden tot het veilig stellen van de vondsten, namelijk alleen wanneer deze van ongekende importantie zijn voor het gemeentelijk bodemarchief. De inschatting is dat dit zelden zal gebeuren.

Gezien het vermoedelijk zeer incidentele karakter zullen de kosten van het eventueel uit te voeren archeologisch onderzoek als gevolg van een toevalsvondst ten laste komen van de algemene reserve van de gemeente.

Excessieve kosten vergoeding

Op grond van het veroorzakersprincipe vallen de kosten ten laste van de initiatiefnemer. De kosten zullen per project variëren. Door zich op tijd te verwittigen van de voorwaarden en deze op te nemen in de planning en begroting van het project zijn de kosten beheersbaar. Tevens worden hierdoor vertragingen en onnodige kosten voorkomen.

Echter, op grond van artikel 42 van de Monumentenwet 1988 kan het voorkomen dat de gemeente gehouden is over te gaan tot een vergoeding aan een initiatiefnemer. Daarbij moet vooral gedacht worden aan kosten in verband met opgravingen. De mogelijkheid bestaat namelijk dat, vooral bij kleinere bouw- en ontwikkelingsprojecten, de kosten van archeologische onderzoeken tot een zodanige kostenstijging leiden dat dit niet meer in verhouding staat tot de bouw-/projectkosten, waardoor de exploitatie in gevaar komt.

Of de archeologische onderzoekskosten als excessief moeten worden gekwalificeerd, is sterk afhankelijk van het (financiële) belang van de aanvrager, diens draagkracht, de mogelijkheden om naar een andere locatie uit te wijken en dergelijke meer. Over de hoogte van de kosten van het toekennen van vergoeding van excessieve kosten voor archeologisch onderzoek is nog weinig jurisprudentie voorhanden. Eventuele vergoedingen die kunnen worden toegekend door B&W komen, gezien de ontbrekende ervaring, voorlopig ten laste van de algemene reserve van de gemeente.

Schadevergoedingen

De inschatting is dat aanvragen tot schadevergoedingen voor het niet verlenen van omgevingsvergunningen op grond van archeologische afwegingen niet (of nauwelijks) zullen worden toegekend. Het archeologiebeleid van de gemeente Velsen is namelijk zo vormgegeven dat in principe elke vergunningaanvraag zal worden gehonoreerd, zij het dat in bepaalde gevallen archeologische voorwaarden worden gesteld.

Daarnaast zijn in de bestemmingsplannen regels in het belang van de archeologische monumentenzorg gesteld die van toepassing zijn op bouw-, aanleg-, en sloopvergunningen en vrijstellingen. De aanvrager kan zich alvorens een vergunning of vrijstelling aan te vragen hiervan op de hoogte stellen en hier mee rekening houden.

5. Kosten en dekking

De uitvoering van de gemeentelijke zorgplicht voor archeologisch erfgoed brengt kosten met zich mee. Er zijn eenmalige uitgaven voor de ontwikkeling van archeologiebeleid en er zijn structurele kosten met betrekking tot de uitvoering van het beleid. Hieronder staan deze kosten aangegeven en worden de mogelijkheden voor financiële dekking ervan genoemd.

5.1 Kosten

Uitgangspunt is dat de kosten zoveel mogelijk beperkt blijven. Gemeenten hebben een paar mogelijkheden om grip te houden op de kosten van de risico's van de archeologiewetgeving en de kosten van de uitvoering van archeologiebeleid.

Dat kan door het toepassen van kwantitatieve en kwalitatieve normen. De kwantitatieve norm is in de vorm van de Beleidskaart Archeologie Velsen toegepast. De kwalitatieve norm wordt toegepast door middel van de archeologische onderzoeksagenda, die de gemeente in staat stelt het beschermen van archeologisch erfgoed te sturen en daarnaast het benutten en beleven ervan accenten te geven.

Daarnaast zorgt het veroorzakersprincipe ervoor dat onderzoekskosten bij gemeentelijke projecten worden meegefinancierd in de begrotingen ervan.

Structurele kosten

De uitvoering van het beleid zal structureel een kleine verhoging van de apparaatkosten opleveren. Zo zullen bescheiden kosten moeten worden gemaakt voor voorlichting, participatie en educatie van het publiek.

Onderzoekskosten

Een belangrijk element in Wet op de archeologische monumentenzorg is de introductie van het veroorzakersprincipe. Initiatiefnemers van bodemversturende activiteiten zijn in beginsel verplicht de kosten van het benodigde archeologische onderzoek voor hun rekening te nemen. De gemeente Velsen valt als (mede)initiatiefnemer van bodemversturende projecten ook onder dit principe.

De kosten van archeologisch onderzoek zijn sterk afhankelijk van de grootte van het plangebied, de aard van de bodemversturende activiteiten en de aard en hoeveelheid van de aangetroffen archeologische waarden. Om een indruk te geven van de bedragen zijn enkele schattingen gegeven van een gemiddeld onderzoek:

- Archeologisch bureauonderzoek ± € 500,- tot € 1.000,-;
- Inventariserend veldonderzoek d.m.v. boringen ± € 2.000,- tot € 5.000,-;
- Inventariserend veldonderzoek d.m.v. proefsleuven ± € 15.000,- tot € 30.000,-;
- Kleine opgraving vanaf ± € 25.000,- / grote opgraving oplopend tot € 100.000,- of meer.

Van alle vergunningaanvragen waarbij een waardestellend archeologisch rapport vereist is, zullen in alle gevallen een bureauonderzoek vergen, meestal in de vorm van een booronderzoek. Hoeveel daarvan zal leiden tot een proefsleuvenonderzoek en een opgraving of een archeologische begeleiding van de werkzaamheden kan niet worden ingeschat, omdat dit afhankelijk is van de aard van de geplande werkzaamheden en de aard en hoeveelheid van de aanwezige archeologische waarden.

5.2 Dekking

Structurele kosten

Door eenvoudige procesaanpassingen en het werken met standaardvoorschriften, -regels en -voorwaarden is het archeologiebeleid in de gemeentelijke processen geïntegreerd.

Voor inhoudelijke advisering en begeleiding bij het opstellen van bestemmingsplannen, vergunningverlening, handhaving en archeologisch onderzoek is archeologische expertise noodzakelijk.

Hiervoor stelt de rijksoverheid sinds 2002 een bestuurslastencompensatie aan gemeenten beschikbaar. Gemeenten krijgen jaarlijks deze rijksbijdrage via het Gemeentefonds. Voor Velsen komt de bestuurslastenvergoeding neer op € 24.893,16.² Dit bedrag dekt de kosten van de inhuur van de benodigde deskundigheid en de kosten voor informatievoorziening en publieksbereik.

Daarnaast is er in de legesverordening (artikel 2.3.16.2) een tarief opgenomen voor het beoordelen van een archeologisch rapport in het kader van vergunningverlening. Deze bedragen zijn beschikbaar voor dekking van de kosten voor de taken ten aanzien van de archeologische erfgoedzorg.

Onderzoekskosten

Kosten voor archeologisch onderzoek ten gevolge van bodemverstorende projecten die in opdracht van de gemeente worden uitgevoerd, komen ten laste van het betreffende project. Zij worden opgenomen in de betreffende projectbegrotingen.

A photograph of an archaeological excavation site. In the background, four workers in orange safety gear and white hard hats are standing on a raised area. One worker is pushing a green wheelbarrow. The foreground is dominated by a large, deep trench with steep, eroded sides showing distinct horizontal layers of soil and sediment. Two vertical measuring poles with red and white segments are positioned on the right side of the trench. The word "Bijlagen" is overlaid in large white letters across the center of the image.

Bijlagen

Bijlage 1

De Beleidskaart Archeologie Velsen

De Beleidskaart Archeologie Velsen (BAV) is gebaseerd op een uitgebreide inventarisatie van archeologische en aardkundige gegevens, van verwachtingsmodellen, verstoringenkaarten, bestaande literatuur van archeologisch onderzoek, historische en recente kaarten en plattegronden, het Actueel Hoogtebestand Nederland en informatie van professionele en plaatselijke deskundigen.

Naarmate het bodemarchief nauwkeuriger is beschreven, kan het archeologiebeleid verder worden gedetailleerd, omdat veel preciezer kan worden aangegeven waar welke archeologische waarden aanwezig of te verwachten zijn en hoe daarmee het best kan worden omgegaan. Bij hiaten in de kennis over het bodemarchief dient het archeologiebeleid noodgedwongen globaler te zijn.

De gemeente besluit op basis van voortschrijdend inzicht of de regimes aanpassingen behoeven. De Beleidskaart Archeologie Velsen is een dynamische kaart.

Categorie en regime

De categorie op de beleidskaart archeologie is vastgesteld op basis van de waarde van de (te verwachten) archeologische resten in een bepaald gebied. Aan archeologische resten kan een lage, een middelhoge of een hoge waarde worden toegekend, afhankelijk van hun voorkomen, mate van conservering en hun importantie voor de geschiedenis van Velsen. Op basis van die waarde is een regime vastgesteld dat bepaalt waar en bij welke ruimtelijke plannen er rekening gehouden dient te worden met archeologie en wanneer er sprake is van vrijstelling hiervan.

Op de BAV is door middel van kleuren en begrenzingen de categorie aangegeven. Bij elke categorie hoort een regime, met een vrijstellingsoppervlak en vrijstellingsdiepte.

Als het plangebied waarbinnen de bodemversturende activiteit plaatsvindt kleiner is dan de voor het gebied aangegeven criteria, is geen wettelijke afweging van het archeologisch belang noodzakelijk.

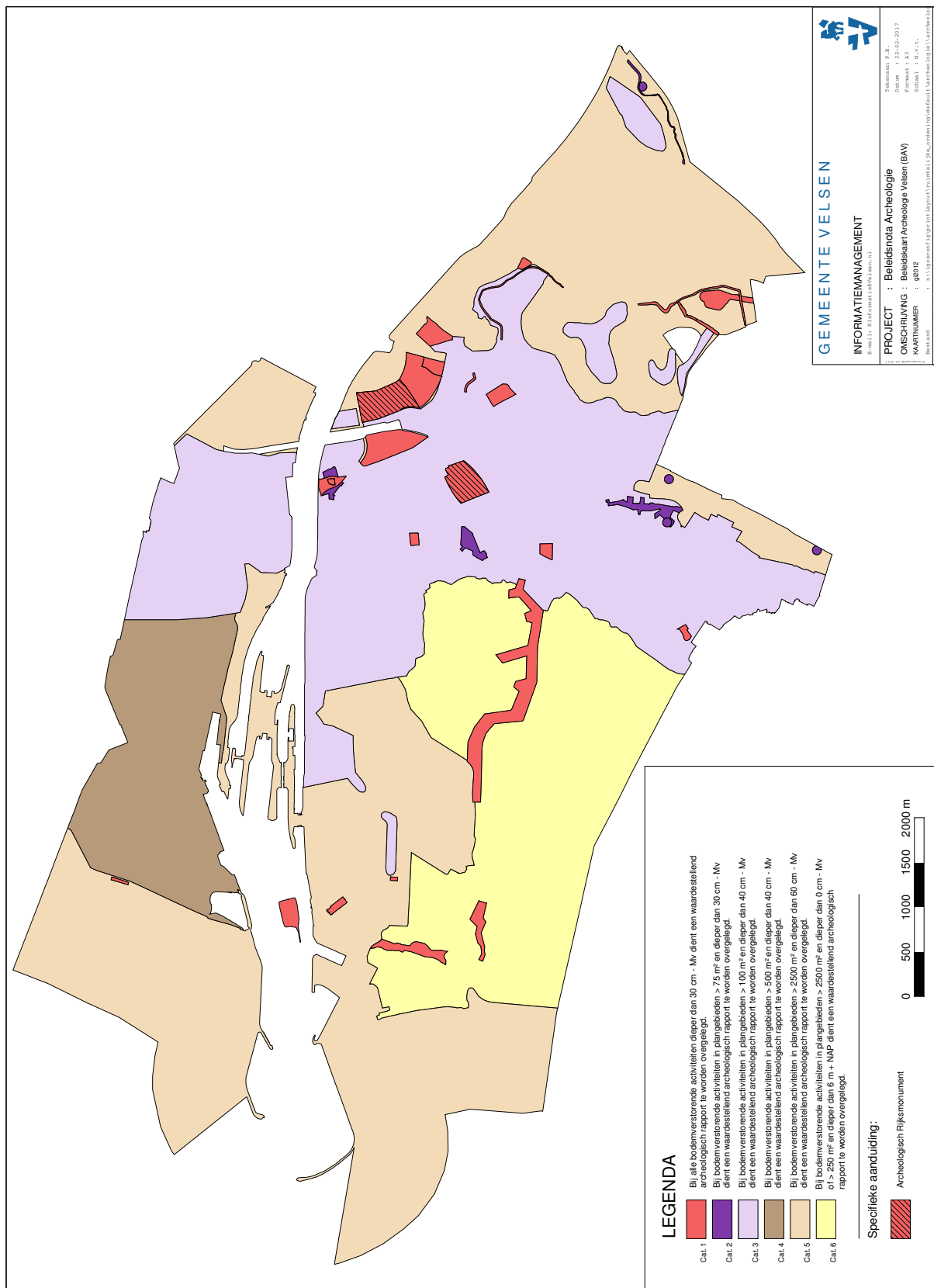
Indien binnen een plangebied of perceel waarvoor een vergunning wordt aangevraagd volgens de archeologische beleidskaart verschillende archeologische waarden voorkomen, dan geldt de hoogst aanwezige waarde met bijbehorende vrijstellingsdrempel ter bepaling van de onderzoeksverplichting. Als de hoogste waarde een zeer beperkt deel uitmaakt (< 10%) kan na afweging alsnog worden besloten om de ruimste categorie te hanteren.

Categorie	Omschrijving
Categorie 1	Bij alle bodemversturende activiteiten dieper dan 30 cm –MV dient een waardestellend archeologisch rapport te worden overgelegd.
Categorie 2	Bij bodemversturende activiteiten in plangebieden > 75 m ² en dieper dan 30 cm - Mv dient een waardestellend archeologisch rapport te worden overgelegd.
Categorie 3	Bij bodemversturende activiteiten in plangebieden > 100 m ² en dieper dan 40 cm - Mv dient een waardestellend archeologisch rapport te worden overgelegd.
Categorie 4	Bij bodemversturende activiteiten in plangebieden > 500 m ² en dieper dan 40 cm - Mv dient een waardestellend archeologisch rapport te worden overgelegd.
Categorie 5	Bij bodemversturende activiteiten in plangebieden > 2500 m ² en dieper dan 60 cm - Mv dient een waardestellend archeologisch rapport te worden overgelegd.
Categorie 6	Bij bodemversturende activiteiten in plangebieden > 2500 m ² en dieper dan 0 cm - Mv of > 250 m ² en dieper dan 6 m + NAP dient een waardestellend archeologisch rapport te worden overgelegd.

Bij de vaststelling van de ontheffingsgrenzen/regimes is getracht een verantwoorde balans te vinden tussen enerzijds de belangen van de archeologische monumentenzorg en anderzijds de maatschappelijke en organisatorische uitvoerbaarheid.

Volgens artikel 41a van de Monumentenwet 1988 (in 2019 Omgevingswet) zijn de artikelen in die wet die de plicht tot archeologisch onderzoek via bestemmingsplannen regelen (artikelen 39, 40 en 41, eerste lid) niet van toepassing op projecten met een oppervlakte kleiner dan 100 m². De gemeenteraad kan echter een hiervan afwijkende oppervlakte vaststellen. Door de BAV wordt vormgegeven aan die keuzevrijheid.

Uitzondering vormen de door het Rijk als archeologisch monument aangewezen terreinen (code: Monumenten), zij vallen onder het regime van de minister. De (bijna) net zo belangrijke terreinen die (nog) niet door het Rijk zijn aangewezen hebben code: categorie 1.

Bijlage 2

Archeologische onderzoeksagenda Velsen

Een gemeentelijke onderzoeksagenda, waarin accenten worden gelegd op archeologische perioden of gebieden die voor de gemeente het meest van belang zijn, zorgt ervoor dat er zinvolle keuzes gemaakt kunnen worden bij de besluiten die genomen worden in het archeologische onderzoeksproces.

Het rijke bodemarchief van Velsen wordt al decennia lang regelmatig archeologisch onderzocht door amateur-archeologen en professionals. Het archeologisch areaal is dermate groot en rijk dat tot nu toe slechts een fractie is onderzocht. Er zijn nog veel vragen omtrent de ontwikkeling van de kernen en het landschap onbeantwoord. Het is daarom goed om in de komende jaren de contouren te ontwikkelen van een eigen gemeentelijk onderzoekskader, dat het mogelijk maakt accenten te leggen op het archeologisch onderzoek. Een agenda die rekening houdt met het bodemarchief van Velsen, de bewoningsgeschiedenis en de stand van het onderzoek. Daardoor is het mogelijk onderzoeken te prioriteren die de lacune vullen en de gemeentelijke cultuurhistorische identiteit kunnen versterken. Naarmate er meer resultaten van archeologisch onderzoek in Velsen beschikbaar komen, kan het onderzoekskader bijgesteld worden.

Op basis van de huidige kennis over de archeologische waarden in Velsen zijn de onderstaande thema's te onderscheiden die kenmerkend zijn voor Velsens bodemarchief. Deze thema's vormen het beginsel van een onderzoeksagenda en worden tevens ingezet bij de beleving van ons archeologisch erfgoed.

- a. Het gestapelde landschap
- b. Het militaire landschap
- c. Het rituele landschap
- d. Het buitenplaatsen landschap
- e. Het industriële landschap

a. Het gestapelde landschap

Het gestapelde landschap vormt een bijzondere karakteristiek van de Velsense bodem. Vanaf de Steentijden tot in de Late Middeleeuwen bouwde de bodem zich laag na laag op, waarbij de in cultuur gebrachte niveaus van elkaar gescheiden bleven door beschermende stuifzanden en kleiafzettingen. Vanzelfsprekend komen deze landschappen in Velserbroek en in het gebied van de Jonge Duinen voor. Maar ook elders in de gemeente is hun aanwezigheid aangetoond, van Santpoort-Zuid tot Velsen-Noord.

"Engelse drop"; Oer-IJ-oeverlagen ontsloten, Westbroekplas. Foto Wim Bosman.

b. Het militaire landschap

Vanwege de vanouds strategische ligging van het Velsens grondgebied zijn er gedurende lange perioden verschillende militaire structuren aanwezig geweest. De unieke forten uit de Romeinse Tijd, werden in de Vroege Middeleeuwen 'geclaimd' door de Frankische vorsten. Zij voelden zich de opvolgers van de Romeinse keizers, en vonden het vanzelfsprekend om plekken die herinnerden aan Romeinse aanwezigheid als hun eigendom te beschouwen. De vroege stichting van de kerk van Velsen kan hiervan een uitvloeisel zijn.

In 2010 werd een aardwerk ontdekt dat een trapeziumvormig terrein omsluit van minimaal 10 hectare. Het bestaat uit greppels met bijbehorende wal uit de Vroege Middeleeuwen. Het bevindt zich centraal in de ondergrond van IJmuiden en strekt zich uit tussen de Petrakerk aan de Spaarnestraat in het oosten en de Scheldestraat in het westen. De mogelijke aanwezigheid van een ringwalburg uit de Vroege Middeleeuwen is omringd door vragen, waarop de archeologie in de toekomst mogelijk een antwoord weet.

Evident zijn de middeleeuwse kastelen zoals Brederode. Ook de archeologische aspecten van de fortificaties van de Stelling van Amsterdam en de Atlantikwall verdienen de nodige aandacht. De eerstgenoemde linie dateert uit de periode van de opkomende industrialisatie en werd ingericht tot het voeren van militaire strijd naar de nieuwste strategische inzichten.

c. Het rituele landschap

Aan de stichting van de vroegmiddeleeuwse kerk in Velsen-Zuid ging een lange periode vooraf waarin de mens op andere wijze vorm gaf aan religieuze behoeften, al dan niet in het kader van dodenverzorging. Grafheuvels en offerplaatsen (zoals ter plaatse van het zuidelijk bedrijfsterrein Velserbroek) vanaf de Steentijd tot in de Romeinse Tijd getuigen daarvan.

Voor het Oer-IJ gebied is onderzocht op welke locaties prehistorische offerplaatsen te verwachten zijn.⁵ Deze plaatsen bestaan vaak uit 'natte' lage plekken in het landschap waar in die tijd voorwerpen zijn gededponeerd (zoals menselijke of dierlijke botten, houten stokken en metalen voorwerpen). De onderzochte offerplaatsen hielden verband met zoet water en lagen meestal op zicht- of loopafstand van een nederzetting of akkers/weides. Zij kwamen vaak voor samen met aardwerken als grafheuvels en wallen. Locaties waar we offerplaatsen kunnen verwachten, zijn in de toenmalige veen- of moerasgebieden, poelen en langs de randen van strandwallen, in kreken, rivierbeddingen en lage delen van het Oer-IJ. In de loop der tijd verschoof de voorkeur naar andere plaatsen die men geschikt vond als offerplaats.

d. Het buitenplaatsen landschap

Vooraf in de 17de en 18de eeuw vormde Velsen en omgeving een waar lustoord voor vermogende stedelingen, waaronder burgemeesters van Haarlem en Amsterdam. Zij gaven vorm aan klassieke idealen over het landleven en beheersing van de natuur. Daarbij speelde de presentatie van status en rijkdom een belangrijke rol. Sommige van de aanwezige middeleeuwse kastelen werden in deze periode verbouwd tot buitenplaats. Bij de buitenplaatsen was de samenhang tussen huis en tuinaanleg van groot belang. Deze droeg bij aan het prestige en vergrootte de status. Een brede strook die was ingeklemd tussen de binnenduinrand en het Wijkermeer werd grotendeels omgevormd tot een waar elitelandschap.

Alhoewel veel van deze pracht nog deel uitmaakt van het huidige landschap zijn de meeste sporen uitsluitend in de bodem bewaard gebleven. De vrijetijdsarcheologen van de AWN hebben belangrijke onderzoeksresultaten behaald bij zowel Beeckestijn als Waterland. Een voor archeologen bijzondere buitenplaats was Papenburg, nabij de Hagelingerweg, in het gebied Groeneveen. De bewoner hiervan had in de eerste helft van de 18de eeuw onder meer een grote collectie Griekse en Romeinse oudheden verzameld. Na zijn overlijden is dit deel van de collectie overgebracht naar Leiden waar ze de basis vormde voor het Rijksmuseum voor Oudheden en nog steeds te bewonderen is.

Lanspunt/speerpunt, 400-200 v.Chr. vindplaats Broekerwerf, B6, Velserbroek.

e. Het industriële landschap

De eerst bekende uiting van een zekere vorm van industrie zijn de steenbakkerijen langs de voormalige oever van het Wijkmeer, waar in de Late Middeleeuwen vermoedelijk de bakstenen voor de kerk van Velsen en/of het Huis Brederode zijn gebakken. Brandlagen van de veldbrandovens werden teruggevonden aan de landzijde van de oude Velserdijk, tussen de Boterdijkweg en de Noord Spaarndammer Polder, op het Evenementen-terrein Oosterbroek, het gebied waar jaarlijks Dance Valley plaats heeft.

De blekerijen waren onderdeel van het (proto-)industriële productieproces van linnen in de 17de eeuw en later. De schuren, de droogbergen en met name de bleekvelden met gietsloten zijn als grote structuren ruimtelijk bepalend geweest voor het aanzien en het landschapsgebruik. In Santpoort-Zuid werd hierbij dankbaar gebruik gemaakt van reeds in de 16de eeuw afgezande gronden waardoor het landschap al een grote ingreep had ondergaan. Een opmerkelijk relict hiervan is de zogenaamde stijlwand ten oosten van de Vinkenbaan.

De aanleg van het Noordzeekanaal en de zeesluizen in de tweede helft van de 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw veroorzaakte niet alleen een ruimtelijk, maar ook een psychologisch (schok)effect. De voor de aanleg noodzakelijke structuren en elementen kunnen ook tot het industriële landschap worden gerekend, zelfs wanneer het als ongewenst of tijdelijk werd gezien, zoals het kanaalgraversdorp 'de Heide'. Deze elementen, maar ook de vanwege het kanaal tot ontwikkeling gekomen industrieën, hebben tot nu toe slechts beperkte archeologische aandacht gekregen, maar winnen de laatste tijd terecht in toenemende mate aan belangstelling.

Gezicht op Tata Steel.

Bijlage 3

Stappen archeologisch onderzoek en waardestellend rapport

Archeologisch onderzoek en waardestellend rapport

Om archeologisch erfgoed te beschermen, kan bij een vergunningaanvraag een waardestellend archeologisch rapport vereist worden. Een waardestellend rapport beantwoordt de vraag of er al dan niet behoudenswaardige archeologische resten in het plangebied aanwezig zijn. Voor dit rapport moet een archeologisch bedrijf onderzoek uitvoeren.

De gemeente stelt eisen aan het archeologisch onderzoek en beoordeelt dit. De gemeente bekijkt vooral of de waarde van mogelijk aanwezige archeologische resten voldoende is vastgesteld. Als dit zo is, wordt de vergunning verleend. Daarbij kan de gemeente archeologische voorwaarden stellen. De vaststelling of er archeologie aanwezig is en wat de waarde daarvan is, gebeurt in verschillende stappen van archeologisch onderzoek. Elk onderzoek resulteert in een archeologische rapportage. Op basis van de rapportage besluit de gemeente of meer onderzoek nodig is. Op basis van het waardestellend rapport is de vergunningaanvraag (voor wat betreft archeologie) ontvankelijk.

Behoudenswaardige archeologische resten in de bodem

Geeft het onderzoek aan dat er behoudenswaardig archeologische resten aanwezig zijn en dat deze worden bedreigd door de (bouw)plannen?

- Nee, dan kan de vergunning zonder archeologische voorwaarden worden verleend.
- Ja, er zijn resten aanwezig, maar ze zijn niet behoudenswaardig (waardevol). Dan kan de vergunning zonder archeologische voorwaarden worden verleend.
- Ja, er zijn resten aanwezig en ze zijn behoudenswaardig. De gemeente bepaalt dan
 1. Of een plaanpassing nodig is waardoor de archeologische resten ongeschonden in de bodem kunnen blijven. De vergunning wordt gedeeltelijk of onder bepaalde voorwaarden (aanpassingen) verleend.
 2. Of er moet worden opgegraven. De vergunning wordt verleend onder de voorwaarde dat voorafgaand aan de werkzaamheden een opgraving wordt uitgevoerd of dat er een archeologische begeleiding van de werkzaamheden vereist is.

Uitvoeren archeologisch onderzoek

Voor het uitvoeren van een archeologisch onderzoek en het opstellen van een waardestellend archeologisch rapport huurt de initiatiefnemer een archeologisch bedrijf in. Er zijn in Nederland tientallen gecertificeerde archeologische bedrijven die dit werk mogen doen. Een lijst van al deze bedrijven is te vinden op de website van Stichting Infrastructuur en Kwaliteitsborging: www.sikb.nl.

Voor de keuze van een archeologisch onderzoeksbureau kunnen offertes aangevraagd worden bij meerdere bedrijven. Een aantal bedrijven heeft veel ervaring met archeologisch onderzoek in Velsen. Veel bedrijven hebben zich toegelegd op specifieke vormen van dienstverlening.

Soorten archeologisch onderzoek

In de praktijk is meestal een bureauonderzoek nodig, vaak gecombineerd met archeologische boringen in het plangebied. Dit is een inventariserend veldonderzoek. De resultaten van dit onderzoek kunnen leiden tot een waarderend veldonderzoek en uiteindelijk tot een opgraving of archeologische begeleiding. Hoeveel onderzoek nodig is, is sterk afhankelijk van de grootte van het plangebied, de aard van de geplande werkzaamheden en de hoeveelheid aangetroffen archeologische waarden. Als men op tijd start met het archeologisch onderzoek, bij voorkeur ruim voor de vergunningaanvraag, worden onnodige vertragingen en kosten voorkomen.

Bureauonderzoek

Bij het bureauonderzoek wordt informatie verzameld met uiteenlopend bronmateriaal, over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een plangebied. Een bureauonderzoek geeft een gespecificeerde archeologische verwachting voor het betreffende plangebied. Het geeft ook aan in welke mate de (mogelijk) aanwezige waarden door de planrealisatie schade zullen leiden. Op grond van het bureauonderzoek wordt een advies voor vervolgstappen gegeven: vrijgeven of meer archeologisch onderzoek.

Inventariserend Veldonderzoek (IVO), verkennend en karterend

Na het bureauonderzoek wordt meestal een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd. Het inventariserend veldonderzoek toetst in eerste instantie de gespecificeerde verwachting die het bureauonderzoek heeft vastgesteld (IVO I-II). Als er archeologische resten zijn gevonden geeft de laatste fase van het inventariserend veldonderzoek (IVO-III) een waardering van de vindplaats.

IVO-verkennend (IVO-I)

De verkennende fase moet inzicht geven in de vormeenheden van het landschap. Met dit inzicht worden de archeologisch kansrijke zones in het plangebied geselecteerd. Een IVO-I wordt meestal uitgevoerd d.m.v. een terreininspectie en grondboringen.

IVO-karterend (IVO-II)

De karterende fase onderzoekt het plangebied systematisch op de aanwezigheid van vondsten en/of sporen. Als deze aanwezig zijn, wordt de begrenzing van deze vindplaats vastgesteld. Een IVO-II wordt uitgevoerd met grondboringen.

IVO-waarderend (IVO-III)

De waarderende fase stelt de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en inhoudelijke kwaliteit van de archeologische resten vast. Dit onderzoek wordt meestal uitgevoerd middels proefsleuven, soms door grondboringen. De keuze voor de methode is afhankelijk van de aard van het terrein en van de archeologische resten, die er verwacht worden. In de rapportage van het IVO-onderzoek wordt een selectieadvies geformuleerd. Dit is een inhoudelijk advies over de behoudenswaardigheid van een vindplaats.

Opgraving

Als behoud van de archeologische waarden ter plaatse niet mogelijk is, moet een opgraving worden uitgevoerd. Het doel van een opgraving is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van de archeologische waarden ex situ. De informatie die hieruit voortkomt, is van belang voor kennisvorming over het verleden van Velsen.

Archeologische begeleiding

Archeologische begeleiding betekent dat er een archeoloog aanwezig is bij de bodemverstorende werkzaamheden. Een archeologische begeleiding vindt ook plaats als de beschikbare archeologische informatie aangeeft dat het doen van een opgraving niet (meer) nodig is, maar men toch graag het zekere voor het onzekere wil nemen. In die uitzonderlijke gevallen kan dan een archeologische begeleiding van de bodemverstorende werkzaamheden plaatsvinden.

Fysieke bescherming

Met het fysiek beschermen van archeologische waarden in situ blijven deze waarden duurzaam bewaard, als bron van kennis en beleving. De bedoeling is het verval van archeologische waarden tegen te gaan en toekomstige schade te voorkomen. Het gaat hierbij zowel om natuurlijke degradatie als om kunstmatige verstoringen (zoals een ruimtelijke ontwikkeling, aanleg van infrastructuur of het verlagen van het grondwaterpeil).

Bij fysieke bescherming van de archeologische waarden ter plaatse kan een plaanpassing nodig zijn. Een plaanpassing kan zijn dat de bodem alleen wordt verstoord op de locaties zonder archeologische waarden. Of bijvoorbeeld door grond op te brengen waarin de bodemverstorende activiteiten plaatsvinden. Maar het kan ook door de verstoringen te beperken tot een acceptabel percentage, bijvoorbeeld door op een andere manier te funderen.

Plan van Aanpak (PvA) en Programma van Eisen (PvE)

Archeologisch veldonderzoek moet worden uitgevoerd volgens een PvA (booronderzoek verkennend, karterend, waarderend) en/of een PvE (IVO proefsleuven, opgraving en archeologische begeleiding). Hierin zijn de inhoudelijke vraagstelling (wat er moet worden onderzocht) en de praktische uitvoering (hoe het moet worden onderzocht) beschreven. Het bedrijf dat het onderzoek gaat uitvoeren stelt dit PvA of PvE op. Vóórdat het onderzoek begint moet de gemeente het PvA/PvE beoordelen. Het onderzoek mag alleen met een goedgekeurd PvA/PvE plaatsvinden.

Het proces van archeologische monumentenzorg is gebonden aan kwaliteitseisen, zoals de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. In principe hoeft de gemeente hier niets voor te doen, deze eisen zijn bij de bedrijven bekend en in hun werkprocessen geïntegreerd.

Bijlage 4

Wet- en regelgeving archeologisch erfgoed

Rijksoverheid en Provincie Noord-Holland

Rijksbeleid

De wet- en regelgeving op rijksniveau voor archeologie is vastgelegd in de Monumentenwet 1988. Met ingang van 1 juli 2016 heeft de Erfgoedwet onderdelen van deze wet vervangen. In de Erfgoedwet is geregeld hoe monumenten aangewezen kunnen worden als beschermd monument. De wet heeft betrekking op gebouwen en objecten, stads- en dorpsgezichten, archeologische waarden en op het uitvoeren van archeologisch onderzoek. Het Rijk heeft in de gemeente Velsen twee terreinen aangewezen als archeologisch monument: een terrein met resten van een Romeins fort (Zuiderscheg) en een terrein met prehistorische bewoningssporen (Middeloo). Bij de rijksbescherming van de vijf buitenplaatsen Duin en Kruidberg (VEL048), Waterland (VEL042), Beeckestijn (VEL043), Velserbeek (VEL045) en Schoonenberg (VEL046) hoort ook de tuinaanleg. De gemeente is verplicht om in het kader van het verlenen van omgevingsvergunningen rekening te houden met de hier aanwezige archeologische waarden.

Provinciaal beleid

Noord-Holland is de provincie met de grootste dichtheid aan archeologische vindplaatsen van Nederland. De Provincie heeft wettelijk gezien drie taken op het gebied van archeologie:

1. Het beheren en ontsluiten van een archeologisch depot;
2. Vergunningverlening bij ontgrondingen van 1 ha en groter;
3. Het zo nodig aanwijzen van attentiegebieden.

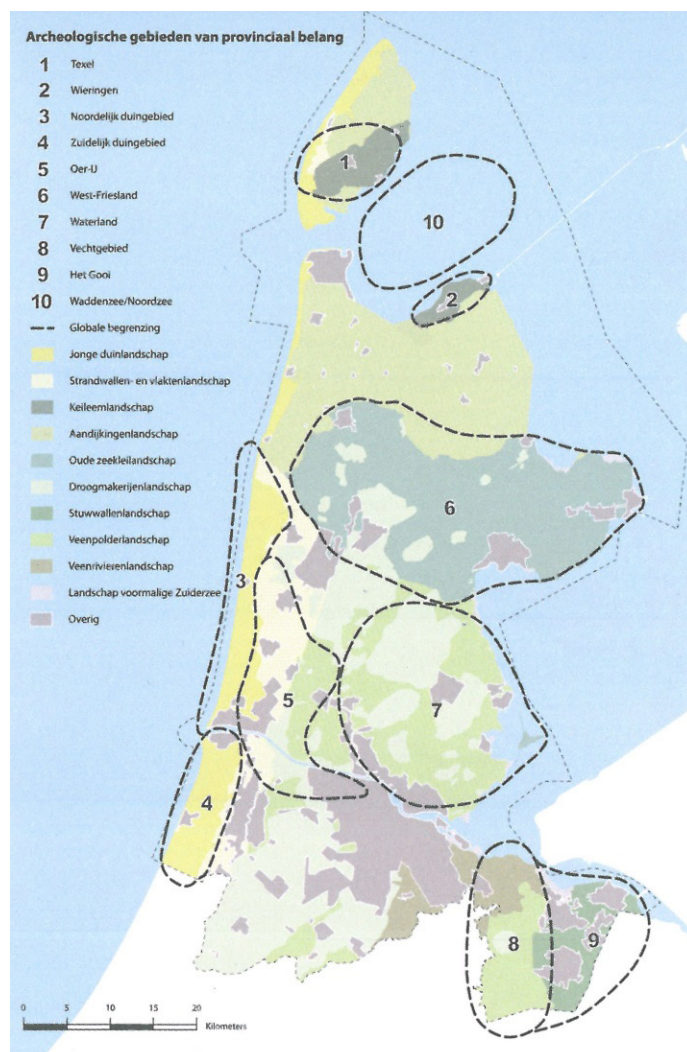
Provinciale archeologiegebieden

De provincie Noord-Holland heeft haar archeologiebeleid verwoord in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie die hoort bij de Structuurvisie uit 2010. In de leidraad zijn onder meer tien archeologiegebieden aangewezen, die zij van provinciaal belang vindt. Wat de gevolgen en kansen zijn voor gemeenten binnen deze gebieden, wordt door de provincie nog bepaald.

Bij de Leidraad hoort de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (ILC), waar het beleid op allerlei thematische kaartbladen is verbeeld.

Behalve een deel van het mondingsgebied van het Noordzeekanaal, valt het gehele grondgebied van de gemeente Velsen in een van de volgende drie archeologiegebieden: Noordelijk duingebied (3), Zuidelijk duingebied (4) en Oer-IJ gebied (5). De begrenzing tussen het noordelijke en zuidelijke gebied is het Noordzeekanaal. Bij de duingebieden gaat het om zeldzame begraven landschappen vanaf de Prehistorie tot in de Middeleeuwen, gelegen onder metersdikke pakketten duinzand. Het Oer-IJ gebied bevat een zeldzame prehistorische riviermonding met daarbij een ruim scala aan vindplaatsen uit vrijwel alle archeologische perioden, met als hoogtepunt twee zeer bijzondere Vroeg-Romeinse havenforten.

Uitgangspunt van het beleid voor de archeologiegebieden volgens de Leidraad is dat er extra aandacht wordt gevraagd voor het archeologisch erfgoed, zowel bij behoud als bij benutting. Allereerst moet duidelijk worden

*Archeologische gebieden
van provinciaal belang.*

gemaakt waarom een voor de archeologische waarden nadelige bodemingreep noodzakelijk is. Zo wordt bij voorgenomen aantasting van waardevolle archeologische vindplaatsen aan de gemeenten gevraagd hoe hiermee wordt omgegaan, los van de reeds bestaande wettelijke verplichtingen. Er wordt op gelet dat de besluitvorming en het archeologisch onderzoek volgens de wetgeving plaatsvindt. En er moet worden aangegeven op welke wijze archeologische waarden door compenserende maatregelen in het plan zijn ondergebracht.

Het meest voor de hand liggend is om dit te doen door in het ruimtelijk ontwerp van het plan de archeologische waarden 'mee te nemen'. Er bestaat echter ook de mogelijkheid om ter compensatie extra bescherming te geven aan waardevolle gebieden elders in de gemeente.

Compenserende maatregelen

Compensatie bovenop de bestaande wettelijke verplichtingen bestaan in de vorm van bijvoorbeeld:

- a. extra bescherming (bijv. via gemeentelijke erfgoedverordening) van waardevolle gebieden elders,
- b. het meenemen van de archeologische waarden in het ruimtelijk ontwerp van het plan.

Hiertoe ziet de provincie erop toe dat:

- c. besluit en archeologisch onderzoek conform wetgeving worden uitgevoerd,
- d. motivering wordt gegeven voor de noodzaak van de beoogde ingreep,
- e. onderbouwing wordt gegeven voor compenserende maatregelen.

Aardkundige waarden en aardkundige monumenten

Het beschermen van aardkundige waarden is één van de speerpunten van het provinciale landschaps- en bodembeschermingsbeleid in Noord-Holland. De provincie Noord-Holland heeft ervoor gekozen de meest waardevolle aardkundige elementen te beschermen. Zij onderscheidt daarbij aardkundige waarden en aardkundige monumenten. Het gaat om geologische structuren die kenmerkend en soms zelfs uniek zijn voor de provincie en daarbuiten.

Gemeenten dienen aardkundige monumenten planologisch te beschermen via bestemmingsplannen en het vergunningstelsel. De gebieden mogen niet worden aangetast, op de delen na die al door bebouwing of infrastructuur zijn verstoord. Voor de aardkundige waarden geldt dat alleen na overleg met de provincie grondingrepen mogelijk zijn.

In de gemeente Velsen bevinden zich twee aardkundige monumenten. In Velsen-Noord ligt een klein stukje van het uiterste zuiden van het monument Duingebied Egmond, Wijk aan Zee (nr. 58). Het is in dit gebied verboden om te graven of te egaliseren. Iedere andere ruimtelijke ingreep en vorm van verblijfsrecreatie of intensieve dagrecreatie is verboden. Wel dienen beheermaatregelen ten behoeve van dynamisch duinbeheer, dynamisch zeerepbeheer en natuurontwikkeling mogelijk te blijven.

Het tweede aardkundige monument zijn de Kennemerduinen, Duin & Kruidberg en Amsterdamse Waterleiding Duinen (nr. 59A). Dit monument bevindt zich ten zuiden van de bebouwing van IJmuiden (Nationaal Park De Kennemerduinen) en heeft twee uitlopers naar het oosten. Er loopt een zone van Santpoort-Noord naar het Noordzeekanaal waarin onder meer de (voormalige) buitenplaatsen Beeckestijn, Waterland en Velserbeek gelegen zijn. Een andere uitloper ligt tussen Santpoort-Noord en Santpoort-Zuid met resten van buitenplaatsen bij Spaarnberg en het Burgemeester Rijkenspark. Het vergraven, egalisatie en ontgroning moet voorkomen worden, evenals inlaat van gebiedsvreemd water. Het oorspronkelijke reliëf moet zo veel mogelijk behouden blijven. In principe zijn groot- en kleinschalige ingrepen, verblijfsrecreatie, intensieve dagrecreatie, boringen, aanleg van stortplaatsen en militaire terreinen niet toegestane activiteiten. Wel dienen beheermaatregelen ten behoeve van dynamisch duinbeheer, dynamisch zeerepbeheer en natuurontwikkeling mogelijk te blijven. Hierbij wordt sinds een aantal jaren een beleid gevoerd dat bestaat uit een geo-archeologisch vooronderzoek, inspectie tijdens de ingrepen en in de periode erna.

Noten

¹ Deze vergunningverlening wordt onderdeel van de Omgevingswet (verwacht in 2019). In de Omgevingswet zullen B&W deze bevoegdheid hebben, maar houdt de Minister van OCW wel een adviesrol met instemmingsrecht bij verlening van een vergunning. Een gemeente mag niet afwijken van dit advies.

² De formule om het bedrag te berekenen dat gemeenten krijgen voor archeologisch erfgoed bestaat uit verschillende eenheden. Het gaat om het aantal woonruimten in de gemeente (zie paragraaf 3 van deze bijlage). Vervolgens wordt het aantal woonruimten vermenigvuldigd met de vermenigvuldigingsfactor € 0,58. Dit bedrag is sinds 2008 ongewijzigd. Het totaal wordt vermenigvuldigd met de uitkeringsfactor van 2015, te weten 1,375. Het bedrag dat het Rijk via het Gemeentefonds beschikbaar stelt ter vergoeding van de bestuurslasten bedraagt € 6,35 miljoen. Voor Velsen komt de bestuurslastenvergoeding neer op $31.214 \times 0,58 \times 1,375 = € 24.893,16$ (2015).